РЕЦЕНЗІЯ

кандидата педагогічних наук, доцента

Васько Ольги Олександрівни

на дисертацію Гриценка О.П. «ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ МОДУЛЬНО-ВАРІАТИВНОГО ПІДРУЧНИКА З ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми наукового дослідження зумовлена тим, що постала об'єктивна потреба в осучасненні технік і методик проєктування та коригування змісту, структури й форми підручників для початкової школи за нормативними освітніми галузями. Виняткової уваги в цьому контексті заслуговує питання модернізації системи підручникотворення на тлі становлення варіативної навчальної літератури для альтернативних освітніх програм, розроблених окремими авторами й авторськими колективами для початкової школи в умовах реформування національної системи освіти.

Не менш значущими є сучасні суспільні виклики, пов'язані з необхідністю формування в здобувачів початкової освіти ключових компетентностей – зокрема природничої та математичної – відповідно до положень Державного стандарту початкової освіти та концепції Нової української школи, що своєю чергою висуває підвищені вимоги до змісту, структури й інноваційного потенціалу навчальної літератури.

Актуалізують досліджувану проблему і виявлені Гриценком О.П. суперечності в системі підручникотворення, зокрема між:

– затвердженням розлогого переліку варіативних навчальних програм для початкової школи та недостатнього за якісними чи-то кількісними показниками забезпечення галузі початкової освіти навчальною

літературою, яка підтримує варіативну навчальну програму й розкриває її змістову квінтесенцію;

– великим обсягом накопиченого суспільством інформаційного матеріалу та обмеженими віковими й психофізіологічними можливостями учнів і учениць початкової школи стосовно опанування знаннєвих відомостей в межах наданих у Державному стандарті початкової освіти ключових освітніх галузей;

– появою в сфері надання освітніх послуг у початковій школі різнобічних засобів навчання (освітніх програм і/чи навчальних підручників) та відсутністю методик, які би дозволяли визначати кореляційну спорідненість між змістовим наповненням відібраних учителями навчальних програм і підручників.

Отже, актуальність рецензованого дослідження «Теоретико-методичні засади створення модульно-варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для початкової школи в умовах реформування освіти» не викликає сумнівів.

Зв'язок роботи з науковими програми, темами, планами. Представлена дисертаційна робота є складовою частиною комплексного плану наукових досліджень кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка за тематикою «Теоретичні та методичні засади інноваційного розвитку освіти у національному, європейському та глобальному контекстах» (реєстраційний номер 0121U107883).

Тему дисертаційної роботи затверджено рішенням вченої ради Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (протокол № 5 від 22.12.2022 року та протокол № 3 від 27.10.2025 року).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Ґрунтовний аналіз дисертаційної роботи виявив, що дослідження окресленої проблеми є цілісним, системним і завершеним, оскільки автором науково обґрунтовано теоретико-методичні засади створення модульно-

варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для початкової школи в умовах реформування освіти.

У дисертації з'ясовано сутність феномену модульно-варіативного підручника як об'єкта науково-педагогічних досліджень, висвітлено концептуальні основи проєктування модульно-варіативного підручника для початкової ланки закладів освіти нової української школи.

Значну цінність становлять розроблена автором технологічна модель проєктування навчальної літератури, що охоплює взаємопов'язані регуляторний, методологічний, процесуальний, операційний та заключний блоки, а також результати дослідження ефективності інноваційного потенціалу модульно-варіативних підручників у рамках освітньої технології «Росток».

Нові факти, одержані здобувачем.

Задля досягнення поставленої мети Гриценко О.П. визначає і розв'язує конкретні науково-дослідницькі завдання в межах обраної проблематики. Наукова новизна рецензованого дослідження є беззаперечною, оскільки автором вперше у національній педагогічній науці цілісно визначено теоретико-методичні засади створення модульно-варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для початкової школи в умовах реформування освіти; з'ясовано сутність феномена модульно-варіативного підручника як об'єкта науково-педагогічних досліджень; висвітлено концептуальні основи проєктування модульно-варіативного підручника для початкової ланки закладів освіти нової української школи; окреслено структуру інноваційного потенціалу модульно-варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для початкової школи; сформовано підходи до оцінювання ступеня впливу форми, структури та змісту на інноваційний потенціал модульно-варіативного підручника; з'ясовано напрями технологізації проєктування модульно-варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для початкової школи; виявлено

ефективність інноваційного потенціалу модульно-варіативних підручників, що задіяні в рамках освітньої технології «Росток».

Конкретизовано понятєво-термінологічний апарат наукових досліджень у контексті створення підручників для початкової школи, уточнено поняття: «інноваційні нововведення», «варіативність», «модульний підручник», «модульна варіативність», «варіативність модульного підручника», «інноваційний потенціал навчального підручника», «акомодація, організація та трансляція інформаційних даних», «варіативна спроможність», «технологізація проєктування навчальної літератури» та інші.

Сформульовано авторське трактування поняття «модульно-варіативний підручник» як матеріальної форми навчального видання, що є відображенням змісту навчальної програми з освітньої дисципліни, має офіційно встановлений гриф, спроєктоване відповідно до принципу блочно-комплектного укладання та завбачує можливість вибору найбільш слушного для конкретних умов навчання різновиду навчальної книжки з відповідним змістом і структурою.

Набув подальшого розвитку процес системного впорядкування матеріалів у рамках проблеми укладання навчально-варіативної літератури для початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи та залучення до означеного дійства підручникотворення інноваційних технологій проєктування підручників для учнів сучасної початкової школи в умовах проведення реформаторських модифікацій у системі національної освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, опублікованих працях.

На основі аналізу тексту дисертаційної роботи можемо зробити висновок щодо обґрунтованості її наукових положень і висновків. Цілком релевантними вважаємо застосовані методи наукового пошуку: загальнонаукові (аналіз, класифікація, групування, порівняння, узагальнення)

– для опрацювання наукових джерел із проблеми створення навчальних підручників; спеціальні (збір інформації, співставлення, обробка даних) – для встановлення системних зв'язків між складовими навчальної книги; метод термінологічного аналізу, метод ретроспективи, метод екстраполяції, а також статистичні методи оцінки експериментальних даних.

Вагомою є апробація результатів дисертаційного дослідження на всеукраїнських та міжнародних конференціях: «Сучасні напрями вдосконалення педагогічної майстерності викладачів вузів» (Чернігів, 2023); «Світ наукових досліджень» (Тернопіль-Преворськ, 2023); «Наукова інтеграція в умовах світових викликів» (Луцьк, 2023); «Методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу та післявоєнного відновлення». (Київ, 2023); «Perspectives of contemporary science: theory and practice» (Lviv, 2024); «Пріоритетні напрями розвитку науки під час воєнного стану» (Одеса, 2024); «Modern Science Exploring Theories, Innovations and Practical Solutions» (Odessa, 2024); «Modern Perspectives on the Global Scientific Solutions» (Bergen, 2024); «Scientific Exploration: Rechristening Theory and Practice» (Berlin, Germany, 2025); «Scientific Innovations: Theoretical Insights and Practical Impacts» (Naples, 2025).

Результати досліджень обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка на протязі 2022-2025 років.

Значення для науки і практики отриманих результатів.

Дисертаційна робота Гриценка О.П. містить раніше незахищені положення, а обґрунтовані результати розв'язують актуальну наукову проблему. Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю використання теоретичних положень, висновків і рекомендацій у ході формування концептуальних засад національної освітньої стратегії підручникотворення в умовах розбудови Нової української школи, розроблення методичних рекомендацій для авторів і авторських колективів

щодо укладання шкільної літератури для початкової освіти, а також у процесі підготовки здобувачів вищої педагогічної освіти.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Академічного ліцею № 1 Української міської ради, Харківського ліцею № 154 Харківської міської ради, Інституту педагогіки НАПН України та Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка. Матеріали дослідження будуть корисними в подальших наукових пошуках у відповідних галузях педагогічної науки.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

На позитивну оцінку заслуговує ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків. Їхня достовірність та новизна підтверджуються конкретним змістом і результатами дослідження. У вступі дисертаційної роботи чітко окреслено науковий апарат дослідження, мета і завдання узгоджені зі структурою та висновками роботи. Загальні висновки є вмотивованими, ґрунтуються на результатах, викладених послідовно в трьох розділах дисертаційної роботи, розкривають зміст проведеного дослідження й узгоджуються з окресленими у вступі завданнями. Означене засвідчує той факт, що мета кваліфікаційної праці досягнута.

Дисертація містить 21 додаток, що суттєво доповнюють і унаочнюють основний зміст роботи. Список використаних джерел охоплює 379 найменувань, що свідчить про ґрунтовну джерельну базу дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

У цілому позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаємо за доцільне висловити в дискусійному плані деякі зауваження та побажання.

1. Вважаємо, що робота виграла б, якби автор глибше проаналізував методичні підходи до проєктування змісту модульно-варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для початкової школи з метою покращення викладання цих дисциплін.

2. На нашу думку, доцільно було б детальніше розкрити, яким чином модульна структура підручника може підтримувати розвиток критичного

мислення та пізнавальної самостійності молодших школярів у процесі опанування природничо-математичних дисциплін.

3. Подекуди структура викладу матеріалу тяжіє до надмірної розгорнутості, тоді як більш лаконічне формулювання окремих положень сприяло б чіткішому окресленню наукового внеску автора.

Повнота викладення матеріалу дисертації в наукових публікаціях.

Основні теоретичні положення й висновки дослідження представлено у 21 науковій публікації, серед яких 7 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у виданні, яке індексується в міжнародній наукометричній базі Scopus, 2 статті у закордонних наукових виданнях і 11 праць апробаційного характеру.

Аналіз наукових робіт здобувача, зазначених у списку опублікованих праць за темою дисертації, дає можливість стверджувати, що представлені роботи повною мірою відображають основні положення та висновки дослідження.

Висновок про відповідність кваліфікаційної наукової праці чинним вимогам.

Дисертація Гриценка О.П. «Теоретико-методичні засади створення модульно-варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для початкової школи в умовах реформування освіти» на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки є актуальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне і практичне значення.

У кваліфікаційній праці представлено теоретичне обґрунтування та запропоноване нове розв'язання проблеми створення модульно-варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для початкової школи. Обґрунтовано актуальність досліджуваної теми, визначено сутнісний зміст основних понять дослідження. Результати дисертаційного дослідження засвідчили успішність вирішення поставлених завдань, основні положення дисертації мають наукову новизну і пройшли достатню апробацію. Зміст

кваліфікаційної праці відповідає спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Гриценка О.П. «Теоретико-методичні засади створення модульно-варіативного підручника з природничо-математичних дисциплін для початкової школи в умовах реформування освіти» відповідає чинним вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри дошкільної
і початкової освіти
Сумського державного педагогічного
університете імені А. С. Макаренка Ольга ВАСЬКО

Підпис Ольги Васько
засвідчую
нач. загального відділу
14.05.2026 р.